

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра цивільного права та процесу

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

з навчальної дисципліни «Основи римського приватного права»

освітня програма першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

081 Право (правозастосування – цивільно-правова)

Харків (Вінниця) 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри цивільного права та процесу (протокол від 23.08.2023 № 8)

Розробник:

1. Старший викладач кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук,
Сліпченко Анатолій Святославович

Рецензенти:

1. Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, канд. юрид. наук, доцент Зайцев Олексій Леонідович.

2. Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, канд. юрид. наук Устименко Олена Анатоліївна.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

(денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						ю л о р т н о к д и В
	о г о в с В	з них:					
		ї і ц к е л	я т т я н а з і к ь с р а н і м е С	я т т я н а з і н ч и т к а р П	я т т я н а з і н р о б а Л	а т о б о р а н й і т с о м а С	
Тема № 1. Історія становлення, значення та загальні положення римського приватного права	16	2	4			10	залік
Тема № 2 Здійснення та захист цивільних прав. Вчення про позови. Провадження справ з приватних спорів	30	4	6			20	

Тема № 3. Суб'єкти приватного (цивільного) права. Сімейне право	32	6	6			20	
Тема № 4. Речове право	34	6	8			20	
Тема № 5. Зобов'язальне право	34	6	8			20	
Тема № 6. Спадкове право	34	6	8			20	
Всього за семестр № 2:	180	30	40			110	

(заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни		
	В С Ь О Г О	з них:	

		Л Е К Ц І Ї	С Е М І Н А Р С Ь К І З А	П Р А К Т И Ч Н І З А Н Я Т	Л А Б О Р А Т О Р Н І З А	С А М О С Т І Й Н А Р О Б	В И Д К О Н Т Р О Л Ю
--	--	----------------------------	---	--	---	---	---

			Н я т т я	т я	н я т т я	о т а	
Тема № 1. Історія становлення, значення та загальні положення римського приватного права	22	2				20	залік
Тема № 2. Здійснення та захист цивільних прав. Вчення про позови. Провадження справ з приватних спорів	22		2			20	
Тема № 3. Суб'єкти приватного (цивільного) права. Сімейне право	34	2	2			30	
Тема № 4. Речове право	34	2	2			30	
Тема № 5. Зобов'язальне право	34	2	2			30	
Тема № 6. Спадкове право	34	2	2			30	
Всього за семестр № 2:	180	10	10			160	

2. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема № 1. Історія становлення, значення та загальні положення римського приватного права

Семінарське заняття Історія становлення, значення та загальні положення римського приватного права

Навчальна мета заняття: засвоєння предмету римського приватного права, критеріїв розмежування права приватного та права публічного, принципів регулювання приватних відносин та основних правових інститутів римського приватного права. **Кількість годин:**

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 0 години.

Навчальні питання:

1. Поняття, предмет римського приватного права, історія його становлення.
2. Основні системи римського приватного права: *jus civile*, *jus honorarium*, *jus gentium*.
3. Рецепція римського приватного права: поняття, чинники, що сприяли рецепції та її етапи.
4. Джерела римського приватного права.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. *Поняття, предмет римського приватного права, історія його становлення.* Вивчення цього питання вимагає засвоєння поняття та предмету римського приватного права. Особливу увагу слід приділити критеріям поділу норм на приватноправові та публічно правові.

2. *Основні системи римського приватного права: *jus civile*, *jus honorarium*, *jus gentium*.* Формування основних інститутів римського приватного права (сімейне, речове, зобов'язальне, спадкове право) відбувалося протягом майже тисячоріччя, а тому їх змістовна характеристика залежить від того чи іншого історичного етапу. Тобто, засвоєння специфіки певного правового інституту має здійснюватися у контексті політико-економічних умов його формування.

3. *Рецепція римського приватного права: поняття, чинники, що сприяли рецепції та її етапи.*

Римське право взагалі та приватне зокрема, вплинуло на правову ідеологію сучасних країн Європи, у тому числі й України, Америки та Азії. З огляду на це, слід звернути увагу на чинники та наслідки запозичення (рецепції) згаданими правопорядками правового матеріалу Риму.

4. *Джерела римського приватного права.*

Вивчення питання про джерела римського приватного права вимагає, перш за все, звернення до літературних джерел, за змістом яких можна безпосередньо почерпнути інформацію про змістовну характеристику положень приватного права Риму. Серед них, перше місце посідають Дигести Юстиніана.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Предмет римського приватного права.
2. Основні системи (складові) римського приватного права.
3. Причини рецепції римського приватного права.
4. Значення римського приватного права для формування сучасного юриста. ***Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.***

1. Закони дванадцяти таблиць.

1. Інституції Юстиніана.

2. Дигести Юстиніана.

4. Рецепція норм римського приватного права.

Література

1. Римське приватне право: підруч. / А. Р. Калюжний, В.М. Вовок ; – К. : «МП Леся», 2014. – 240 с

2. Основи римського приватного права: курс лекцій / Р. А. Калюжний, Ю. В.

Ящури́нський. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 184 с. — Бібліогр. : с. 182–183.

3. Основи римського цивільного права: навч. посіб. / І. Г. Козуб, М. І. Боднарук ; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2020. - 487 с.

4. Основи римського приватного права. Стислий курс: навч. посіб./ В.А. Кройтор, С.О. Сліпченко, С.П. Довбій, Н.О.Горобець/ за заг. ред. проф. В.А. Кройтора.- Х.: Ніка Нова, 2014. – С. 20-34.

Тема № 2. Здійснення та захист цивільних прав. Вчення про позови.

Провадження справ з приватних спорів

Семінарське заняття. Здійснення та захист цивільних прав. Вчення про позови. Провадження справ з приватних спорів

Навчальна мета заняття: засвоєння поняття захисту у римському приватному праві, видів процесів та позовів, способів преторського захисту, а також позовної давності. **Кількість годин:**

денна форма навчання – 6 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Форми захисту прав. Становлення державного суду в Римі.
2. Співвідношення суб'єктивних прав і позовів у римському приватному праві.
3. Поняття та види цивільних процесів із приватноправових спорів та види позовів.
4. Особливі засоби преторського захисту.
5. Позовна давність.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. *Форми захисту прав. Становлення державного суду в Римі.*

Для змістовного розкриття даного питання необхідно звернути увагу на те, що захист у додержавних формах існування римського суспільства здійснювався за встановленими звичаями, які поступово витіснилися самоуправним захистом. Виникнення офіційного (державного) захисту стало реакцією суспільства на неадекватність самозахисту новим суспільним відносинам. Отже, основним методологічним підходом для вивчення даного питання є розгляд історичних етапів, які призвели до виникнення державного суду.

2. *Співвідношення суб'єктивних прав і позовів у римському приватному праві.* При розгляді даного питання особливу увагу слід приділити тій обставині, що римське приватне право уявляє собою систему позовів, а не правових норм. Тобто, право особи (суб'єктивне право) визначалося не певною нормою, закріпленою в законі чи іншому джерелі, а наявністю відповідного позову.

3. *Поняття та види цивільних процесів із приватноправових спорів та*

види позовів. Засвоєння матеріалу про види процесів рекомендується здійснювати через порівняльну характеристику легісакційного, формулярного та екстраординарного процесу. Види процесів розглядаються в контексті того чи іншого виду цивільного процесу. **4. Особливі засоби преторського захисту.**

За римським приватним правом захист міг здійснюватися шляхом звернення до претора. На відміну від позовного (судового) захисту преторський захист мав більш оперативний характер, а тому дозволяв швидше відновити права потерпілої особи. У той же час, преторський захист застосовувався лише за окремими видами правопорушень.

5.Позовна давність. Слід мати на увазі, що судовий захист міг здійснюватися в межах строку, який позначається терміном «позовна давність». З огляду на це, необхідно засвоїти поняття та правові наслідки спливу строку позовної давності.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Поняття правового захисту.
2. Поняття процесу у римському приватному праві.
3. Легісакційний процес.
4. Формулярний процес.
5. Екстраординарний процес.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Позови за легісакційним процесом.
2. Позови за формулярним процесом.
3. Позови за екстраординарним процесом.
4. Позовна давність.
5. Способи преторського захисту.

Література :

1. Римське приватне право: підруч. / А. Р. Калюжний, В.М. Вовок ; – К. : «МП Леся», 2014. – 240 с
2. Основи римського приватного права: курс лекцій / Р. А. Калюжний, Ю. В. Ящурицький. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 184 с. — Бібліогр. : с. 182–183.
3. Основи римського цивільного права: навч. посіб. / І. Г. Козуб, М. І. Боднарук ; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2020. - 487 с.
4. Основи римського приватного права. Стислий курс: навч. посіб./ В.А. Кройтор, С.О. Сліпченко, С.П. Довбій, Н.О.Горобець/ за заг. ред. проф. В.А. Кройтора.- Х.: Ніка Нова, 2014. – С. 20-34.

Тема № 3. Суб'єкти приватного (цивільного) права. Сімейне право

Семінарське заняття. Суб'єкти приватного (цивільного) права. Сімейне право

Навчальна мета заняття: засвоєння поняття правосуб'єктності за римським приватним правом, право- та дієздатності фізичних осіб; поняття юридичних

осіб, сім'ї, шлюбу, опіки та піклування.

Кількість годин:

денна форма навчання – 6 години;
заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Поняття суб'єкта права. Правосуб'єктність.
2. Поняття та зміст правоздатності фізичних осіб.
3. Поняття та види дієздатності фізичних осіб.
4. Юридичні особи в римському приватному праві.
5. Римська сім'я та її види.
6. Узаконення та усиновлення.
7. Поняття, умови укладення та види римського шлюбу.
8. Опіка та піклування.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Поняття суб'єкта права. Правосуб'єктність.

Суб'єктами приватних відносин у римському приватному праві визнавалися окремі люди (*persona*) та організації(союзи). Необхідно звернути увагу на ті правові якості, якими мала володіти певна особа чи організація аби бути учасником приватноправових відносин. Для повноти уявлення про правосуб'єктні вимоги приватного права Риму необхідно розкрити зміст двох наступних питань.

2. Поняття та зміст правоздатності фізичних осіб.

Особливу увагу при розгляді даного питання слід приділити значенню трьох статусів, які визначали можливість та повноту участі фізичних осіб у приватних відносинах: *status libertatis*, *status civitatis*, *status familiae*.

3. Поняття та види дієздатності фізичних осіб.

Хоча римськими юристами категорія «дієздатність» й не розпізнавалися, втім можливості особи своїми діями набувати прав, їх здійснювати, створювати обов'язки та їх виконувати, а також нести відповідальність залежали від вікових, статевих та інших якостей даної особи. Саме на ці якості, як критерії визначення обсягів дієздатності, необхідно звертати увагу, розробляючи проблематику даного питання.

4. Юридичні особи в римському приватному праві.

Термінологічний словосполучник «юридична особа» також не був відомий римському праву. Разом з тим, якість суб'єкта права визнавалась юристами античного Риму не тільки за людьми (фізичними особами), але за їх союзами. При цьому, необхідно акцентувати увагу на двох моментах: за якими організаціями (союзами) визнавалась можливість бути учасником правовідносин; у чому конкретно проявлялись їх правові можливості.

5. Римська сім'я та її види.

Вивчення матеріалу щодо правового регулювання сімейних відносин має здійснюватися через засвоєння специфіки римської сім'ї, поняття та видів шлюбу, узаконення та усиновлення, опіки та піклування. Отже, розгляд даного навчального матеріалу має здійснюватися з урахуванням змісту відповідей на три наступні питання.

При розгляді матеріалу, що торкається характеристики власне римської сім'ї, слід звернути увагу, що обсяг прав та обов'язків членів сім'ї залежав від виду сім'ї: агнатської чи когнатської.

6. Узаконення та усиновлення.

Узаконення та усиновлення є формами встановлення батьківської влади над чужими та, відповідно, над рідними дітьми. Необхідно звернути увагу на способи і наслідки здійснення узаконення та усиновлення.

7. Поняття, умови укладення та види римського шлюбу.

Шлюб, за одним із визначень римського права, є союзом чоловіка та жінки, що має на меті спільне життя. Розкриття відповіді на дане питання здійснюється за наступним порядком: з'ясувати поняття (через ознаки) шлюбу; розглянути правові вимоги щодо можливості укладення шлюбу; встановити специфіку правового статусу особи в залежності від виду шлюбу, в якому вона перебуває.

8. Опіка та піклування.

Опіка та піклування є правовими інститутами, що покликані заповнити недостатній обсяг дієздатності у тих, чи інших осіб. Розгляд відповіді на дане питання здійснюється в такій послідовності: встановлення сутнісних ознак опіки та піклування; підстави та правові наслідки встановлення опіки та піклування; види опіки та піклування.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Фізична особа як суб'єкт римського права.
2. Правоздатність римських громадян.
3. Дієздатність римських громадян.
4. Правове положення окремих категорій фізичних осіб за римським приватним правом.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Юридичні особи в римському приватному праві.
2. Сім'я та її види за римським приватним правом.
3. Римський шлюб та його види.
4. Опіка та піклування за вимогами римського приватного права.

Література :

1. Римське приватне право: підруч. / А. Р. Калюжний, В.М. Вовок ; – К. : «МП Леся», 2014. – 240 с
2. Основи римського приватного права: курс лекцій / Р. А. Калюжний, Ю. В. Ящуринський. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 184 с. — Бібліогр. : с. 182–183.
3. Основи римського цивільного права: навч. посіб. / І. Г. Козуб, М. І. Боднарчук ; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2020. - 487 с.
4. Основи римського приватного права. Стислий курс: навч. посіб./ В.А. Кройтор, С.О. Сліпченко, С.П. Довбій, Н.О.Горобець/ за заг. ред. проф. В.А.

Кройтора.- Х.: Ніка Нова, 2014. – С. 20-34.

Тема № 4. Речове право

Семінарське заняття. Речове право

Навчальна мета заняття: засвоєння поняття речових правовідносин та привиття вміння змістовної характеристики окремих їх види.

Кількість годин:

денна форма навчання – 8 години;
заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Речові права. Ознаки та види речових прав.
2. Класифікація речей у римському приватному праві, її правове значення.
3. Володіння та його види.
4. Поняття та види права власності.
5. Набуття та припинення права власності.
6. Способи захисту права власності.
7. Поняття та види прав на чужі речі.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Речові права. Ознаки та види речових прав.

Поняття речових правовідносин визначається через встановлення сутнісних ознак, притаманних усім видам речових прав: володінню, праву власності та обмеженим речовим правам (сервітуту, емфітевзису, суперфіцію, заставі).

2. Класифікація речей у римському приватному праві, її правове значення.
Об'єктом будь-якого речового права є річ, а тому вивчення матеріалу даного питання пов'язане із необхідністю опанування поняттям «річ» та критеріями поділу речей на види. Особливу увагу, при цьому, слід приділити визначенню юридичного значення класифікації речей.

3. Володіння та його види.

Володіння є дещо відокремленим видом речових прав, який не можна віднести ні до прав на свою річ (право власності), ні до групи вищезгаданих прав на чужі речі. Володіння як речове право утворюється двома умовами, що мають існувати одночасно – це фактичне знаходження речі у особи (1) та суб'єктивне ставлення особи до такої речі як до своєї (2).

4. Поняття та види права власності.

Найбільш повним речовим правом є право власності. Таке право встановлюється на свою річ і дозволяє уповноваженій особі (власнику) за своїм розсудом володіти, користуватися та розпоряджатися приналежною річчю. Характеристика права власності як виду правовідносин має здійснюватися через описання суб'єктного складу, об'єкту та змісту подібних правовідносин.

5. Набуття та припинення права власності.

Опанування навчальним матеріалом даного питання пов'язане із

необхідністю визначення правових підстав (юридичних фактів) виникнення та припинення права власності.

6. Способи захисту права власності.

Захист права власності здійснювався у римському приватному праві за допомогою спеціальних позовів: віндикаційного, негаторного, прогібіторного. Розкриття змісту даного питання здійснюється через засвоєння сутності вказаних позовів.

7. Поняття та види прав на чужі речі.

Права на чужі речі дозволяють зацікавленим особам скористатися речами інших суб'єктів. За римським приватним правом розрізнялись чотири види прав на чужі речі

(обмежених речових прав): сервітут, емфітевзис, суперфіцій, застава. Порівнюючи зміст цих речових прав із правом власності, досягається навчальна мета даного питання.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Поняття речі за римським приватним правом. Класифікація речей.
2. Види речових прав.
3. Підстави виникнення та припинення речових правовідносин.
4. Поняття речового права та речових правовідносин.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Право власності за правом Риму .
2. Володіння та його види.
2. Сервітуту за римським приватним правом.
4. Суперфіцій та емфітевзис за римським приватним правом.

Література :

1. Римське приватне право: підруч. / А. Р. Калюжний, В.М. Вовок ; – К. : «МП Леся», 2014. – 240 с
2. Основи римського приватного права: курс лекцій / Р. А. Калюжний, Ю. В. Ящурицький. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 184 с. — Бібліогр. : с. 182–183.
3. Основи римського цивільного права: навч. посіб. / І. Г. Козуб, М. І. Боднарук ; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2020. - 487 с.
4. Основи римського приватного права. Стислий курс: навч. посіб./ В.А. Кройтор, С.О. Сліпченко, С.П. Довбій, Н.О.Горобець/ за заг. ред. проф. В.А. Кройтора.- Х.: Ніка Нова, 2014. – С. 20-34.

Тема № 5. Зобов'язальне право

Семінарське заняття. Зобов'язальне право

Навчальна мета заняття: засвоєння поняття зобов'язань, підстав їх виникнення та змістовної характеристики окремих видів зобов'язальних правовідносин. **Кількість годин:**

денна форма навчання – 8 години;
заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Природа зобов'язання: поняття, зміст та об'єкт зобов'язання.
2. Підстави виникнення та припинення зобов'язань.
3. Класифікація зобов'язань.
4. Забезпечення виконання зобов'язань.
5. Відповідальність боржника за невиконання зобов'язання.
6. Поняття контрактів та їх види.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Природа зобов'язання: поняття, зміст та об'єкт зобов'язання.

Зобов'язальне правовідношення (зобов'язання) є одним із видів приватноправових відносин. Одним із методів визначення понятійної характеристики зобов'язань є порівняння об'єктів та змісту даних правовідносин з речовими правовідносинами.

2. Підстави виникнення та припинення зобов'язань.

Для більш повної характеристики зобов'язальних правовідносин вимагається розглянути юридичні факти (правові підстави) виникнення та припинення зобов'язань. Підставами виникнення зобов'язань є контракти, квазіконтракти, делікти та квазіделікти. З огляду на строковий характер зобов'язань важливе значення також має навчальний матеріал щодо підстав припинення таких правовідносин: належне виконання, прощення боргу, новація, неможливість виконання та ін.

3. Класифікація зобов'язань.

Окремі види зобов'язань – договірні, квазідоговірні, деліктні, квазіделіктні – вивчаються через розгляд підстав виникнення таких правовідносин, специфіки їх об'єкту та прав і обов'язків учасників.

4. Забезпечення виконання зобов'язань.

Вимогами даного питання є встановлення понятійних ознак спеціальних (додаткових) правовідносин, функцією яких є спонукання боржника до належного виконання своїх обов'язків в основному правовідношенні. У римському приватному праві спостерігалось дві групи подібних забезпечувальних правовідносин – речові та особисті. До речових, зокрема, відноситься застава (фідуція, пігнус, іпотека). Серед особистих способів забезпечення відносилися гарантії, надані самим боржником, та гарантії, що надавалися третьою особою. З'ясування сутності названих забезпечувальних способів дозволить розкрити зміст даного навчального питання.

5. Відповідальність боржника за невиконання зобов'язання.

Відповідальність є правовою реакцією (санкцією) на неналежну поведінку боржника як зобов'язаної сторони у зобов'язанні. Відповідальність за вимогами римського приватного права могла мати вигляд відшкодування шкоди (збитків) та сплати штрафу. Особливу увагу при розгляді даного питання слід приділити поняттю вини як необхідної умови відповідальності.

6. Поняття контрактів та їх види.

Контракти є самим поширеним видом юридичних фактів, що породжують зобов'язальні правовідносини. Цією обставиною пояснюється підвищена увага до подібного навчального матеріалу. Необхідно послідовно з'ясувати понятійні ознаки контрактів, умови їх дійсності, критерії класифікації та змістовну характеристику окремих видів контрактів.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Поняття зобов'язання за римським приватним правом.
2. Класифікація зобов'язань.
3. Підстави виникнення зобов'язань.
4. Поняття контракту.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Зобов'язання із контрактів.
2. Зобов'язання із квазіконтрактів.
3. Зобов'язання із деліктів.
4. Зобов'язання із квазіделіктів.

Література :

1. Римське приватне право: підруч. / А. Р. Калюжний, В.М. Вовок ; – К. : «МП Леся», 2014. – 240 с
2. Основи римського приватного права: курс лекцій / Р. А. Калюжний, Ю. В. Ящуринський. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 184 с. — Бібліогр. : с. 182–183.
3. Основи римського цивільного права: навч. посіб. / І. Г. Козуб, М. І. Боднарук ; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2020. - 487 с.
4. Основи римського приватного права. Стислий курс: навч. посіб./ В.А. Кройтор, С.О. Сліпченко, С.П. Довбій, Н.О.Горобець/ за заг. ред. проф. В.А. Кройтора.- Х.: Ніка Нова, 2014. – С. 20-34.

Тема № 6. Спадкове право

Семінарське заняття. Спадкове право

Навчальна мета заняття: засвоєння поняття спадкування, підстав виникнення спадкових правовідносин, порядку спадкування за нормами

римського приватного права. **Кількість годин:**

денна форма навчання – 8 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Загальні положення про спадкування.
2. Спадкування за заповітом.
3. Спадкування за законом.
4. Порядок прийняття спадщини.
5. Відповідальність спадкоємця за боргами спадкодавця.
6. Захист спадкових прав.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Загальні положення про спадкування.

Вимогами даного питання є засвоєння поняття спадкування та основних категорій, за допомогою яких описується правовий режим регламентації спадкових відносин: спадкування, спадкоємець, спадкодавець, відкриття спадщини, час відкриття спадщини, спадкова маса, прийняття спадщини тощо.

2. Спадкування за заповітом.

Розгляд даного питання пов'язаний з необхідністю з'ясування поняття заповіту, умов його чинності та характеристики різновидів заповітів.

3. Спадкування за законом.

Спадкування за законом у різні історичні часи існування римського суспільства мало відмінності щодо визначення черговості закликання спадкоємців до спадкування. Порівняльний аналіз порядку спадкування (за ознакою черговості), що визначався різними історичними режимами, дозволить розкрити зміст даного питання.

4. Порядок прийняття спадщини.

Особливості порядку прийняття спадщини залежали від приналежності спадкоємців до тієї чи іншої категорії: необхідні чи добровільні спадкоємці. Необхідні спадкоємці успадковували спадщину без волевиявлення, тобто – автоматично. Для успадкування спадку добровільними спадкоємцями вимагалось здійснення спеціального волевиявлення. Форма такого волевиявлення змінювалася з розвитком юридичної думки Риму.

5. Відповідальність спадкоємця за боргами спадкодавця.

За універсальним спадковим правонаступництвом спадкоємці могли успадкувати не тільки права, але й обов'язки спадкодавця. Характер несення подібної відповідальності також слід розглядати в контексті змінюваності спадкових норм, що притаманні були тому чи іншому історичному етапу правової думки Риму.

6. Захист спадкових прав.

Захист прав спадкоємців здійснювався за допомогою спеціального комплексного позову (*hereditatis petitio*) або шляхом застосування претором спеціального інтердикту (наказу). З'ясування сутності цих двох основних способів захисту дозволяє розкрити зміст навчального матеріалу даного питання.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Поняття спадкового правонаступництва.
2. Підстави спадкування.
3. Суб'єкти спадкового правонаступництва.
4. Спадкова трансмісія.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Спадкування за заповітом.
1. Спадкування за законом .
2. Захист спадкових прав.
4. Відповідальність спадкоємця за боргами спадкодавця.

Література :

1. Римське приватне право: підруч. / А. Р. Калюжний, В.М. Вовок ; – К. : «МП Леся», 2014. – 240 с
2. Основи римського приватного права: курс лекцій / Р. А. Калюжний, Ю. В. Ящуринський. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 184 с. — Бібліогр. : с. 182–183.
3. Основи римського цивільного права: навч. посіб. / І. Г. Козуб, М. І. Боднарук ; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2020. - 487 с.
4. Основи римського приватного права. Стислий курс: навч. посіб./ В.А. Кройтор, С.О. Сліпченко, С.П. Довбій, Н.О.Горобець/ за заг. ред. проф. В.А. Кройтора.- Х.: Ніка Нова, 2014. – С. 20-34.

**Рекомендована література (основна, допоміжна),
інформаційні ресурси в Інтернеті**

Основна

1. Основи римського приватного права : навчально-методичний посібник / за ред. Є. О. Харитонова. – Одеса : Фенікс, 2019. – 296 с.
2. Основи римського приватного права : навч. посіб. – [вид. 2-ге, допов.] / В. С. Макарчук. – К. : Атіка ; Х. : Право, 2015. – 256 с.
3. Основи римського приватного права: курс лекцій / Р. А. Калюжний, Ю. В. Ящуринський. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 184 с. — Бібліогр. : с. 182–183.
4. Основи римського приватного права. Стислий курс: навч. посіб./ В.А. Кройтор, С.О. Сліпченко, С.П. Довбій, Н.О.Горобець/ за заг. ред. проф. В.А. Кройтора.- Х.: Ніка Нова, 2014. – 198 с.
5. Основи римського приватного Права: Навчальний посібник. – Львів: Ред.-вид. відділ Львів, ун-ту, 2016. – 238с.
6. Римське приватне право. Практикум: навч. посіб. / [О. О. Білик та ін.] ; за ред. Р. А. Майданика та Є. О. Рябоконя ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т права, Каф. цивіл. права. - Київ : Алерта : Правова єдність, 2021. – 219 с.

7. Римське приватне право: підруч. / А. Р. Калюжний, В.М. Вовок ; – К. : «МП Леся», 2014. – 240 с.
8. Римське цивільне право: Навчально-методичне забезпечення // Гіда Є.О. – К.: Національна академія управління, 2019. – 73 с.
9. Основи римського приватного права : навч. посіб. / Р. Л. Сопільник, Г. І. Трофанчук ; Закл. вищ. освіти "Львів. ун-т бізнесу та права". - Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2023. - 279 с.
10. Основи римського цивільного права: навч. посіб. / І. Г. Козуб, М. І. Боднарук ; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2020. - 487 с.

Додаткова:

1. Дячук Л.В. Заборони шлюбу адміністраторів та громадян провінцій в римському праві та законодавстві Юстиніана / Л. В. Дячук // Часопис Київ. ун-ту права. – 2011. – № 3. – С. 20–23.
2. Задорожній Ю. Започаткування римським правом принципів права у країнах романо-германської правової сім'ї / Ю. Задорожній // Право України. – 2010. – № 3. – С. 272–276.
3. Задорожній Ю. Перспективи використання римського права у цивільному законодавстві України / Ю. Задорожній // Право України. – 2008. – № 10. – С. 149–153.
4. Качур В.О. Природні умови обмеження правосуб'єктності фізичних осіб у Стародавньому Римі / Віра Олегівна Качур // Часопис Київ. ун-ту права. – 2010. – № 3. – С. 8–12.
5. Колибачук, Н. К. Формирование института юридических лиц в Древнем Риме / Н. К. Колибачук // Римське право і сучасність : матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 28 травня 2011 р.) . 2011 . 402 с. — С. 66-69.
6. Кононенко В. П. Прецедент у Римському праві / В. П. Кононенко // Проблеми законності : академіч. зб. наук. праць / Нац. юридич. акад. України імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2010. – Вип. 108. – С. 21–29.
7. Полдников, Д. Ю. К проблеме формирования принципа *pacta sunt servanda* в традиции западноевропейского *ius commune* / Д. Ю. Полдников // Римське право і сучасність : матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 28 травня 2011 р.) . 2011 . 402 с. — С. 36-39.
8. Екатерина Викторовна Рыжук // Проблеми вдосконалення цивільного законодавства України : Матер. круглого столу 12 травня 2012 р. 2012 . 184 с. — С. 137-139.
9. Халабуденко, О. А. *Iura in re aliena*: от римского права к современному гражданскому праву / О. А. Халабуденко // Римське право і сучасність : матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 28 травня 2011 р.) . 2011 . 402 с. — С. 44-46.
10. Соломахина, Е. А. Строеение римской семьи / Е. А. Соломахина // Римське право і сучасність : матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 28 травня 2011 р.) . 2011 . 402 с. — С. 72-74.
11. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Приватне право як концепт. Том II.

Пошук парадигми (до історії питання): монографія / Одеса: Фенікс, 2019. 614 с.

Інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті

1. <http://the-law.at.ua>
2. <http://www.univer.km.ua/visnyk/1587.pdf>